

O'QUVCHILARDA AGRESSIV XULQ-ATVORNING SABABLARI VA KORREKSIYASI

*NAMANGAN VILOYATI CHUST TUMANI
MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIM BO'LIMIGA
QARASHLI 12- SONLI MAKTAB PSIXOLOGI
TURDIYEVA MUBORAK QOSIMOVNA*

Annotatsiya: Ushbu maqolada o'quvchilarda agressiv xulq-atvorning kelib chiqish sabablari, uning psixologik va ijtimoiy omillari hamda bunday xulq-atvorni korreksiya qilish yo'llari tahlil qilingan. Agressivlikning shakllanishiga oilaviy muhit, tengdoshlar bilan munosabatlar, ta'lim jarayonidagi stress, shaxsiy emotsional holat va ijtimoiy ta'sirlarning roli yoritilgan. O'quvchilarda agressiv xulqni kamaytirishga qaratilgan psixologik korreksiya usullari, jumladan individual va guruh psixologik ishlar, treninglar, emotsiyalarni boshqarish texnikalari hamda pedagogik yondashuvlar ko'rib chiqilgan.

Kalit so'zlar: agressiv xulq-atvor, o'quvchilar, psixologik sabablar.

Kirish

Bugungi kunda ta'lim tizimida o'quvchilarning nafaqat bilim darajasi, balki ularning xulq-atvori va psixologik holati ham muhim ahamiyatga ega bo'lib bormoqda. Maktab yoshidagi bolalarda uchraydigan turli xulqiy muammolar, xususan agressiv xulq-atvor, ta'lim jarayonining samaradorligiga, sinf jamoasidagi ijtimoiy muhitga hamda o'quvchilarning shaxsiy rivojlanishiga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Agressiv xulq-atvor — bu shaxsning boshqalarga nisbatan jismoniy yoki ruhiy zarar yetkazishga qaratilgan xatti-harakatlari bo'lib, u o'quvchilarda turli shakllarda namoyon bo'lishi mumkin. Masalan, janjalkashlik, haqorat qilish, tengdoshlariga bosim o'tkazish, o'qituvchiga nisbatan hurmatsizlik yoki jismoniy tajovuz kabi holatlar shular jumlasidandir. Bunday xulq-atvorning paydo bo'lishi birgina sabab bilan emas, balki bir nechta psixologik, oilaviy va ijtimoiy omillar bilan bog'liqdir. O'quvchilarda agressivlikning shakllanishiga ko'pincha oiladagi noto'g'ri tarbiya uslublari, doimiy nizoli muhit, e'tiborsizlik yoki haddan tashqari qattiq nazorat sabab bo'lishi mumkin. Shuningdek, tengdoshlar orasidagi munosabatlar, ijtimoiy bosim, ommaviy axborot vositalaridagi salbiy ta'sirlar ham agressiv xulqning kuchayishiga olib keladi. Bundan tashqari, o'quv jarayonidagi stress, muvaffaqiyatsizliklar va o'ziga

bo'lgan ishonchning pastligi ham agressiv reaksiyalarni keltirib chiqarishi mumkin. Shu sababli o'quvchilarda agressiv xulq-atvorni erta aniqlash va uni to'g'ri korreksiya qilish maktab psixologining eng muhim vazifalaridan biri hisoblanadi. Psixologik yordam, individual yondashuv, guruhiiy treninglar va pedagogik hamkorlik orqali agressiv xulqning oldini olish va uni ijobiy yo'nalishga o'zgartirish mumkin.

Asosiy Qism

O'quvchilarda agressiv xulq-atvor murakkab psixologik hodisa bo'lib, u shaxsning ichki emotsional holati, tarbiya muhiti va ijtimoiy omillar bilan bevosita bog'liqdir. Agressivlik odatda o'quvchining o'zini ifoda eta olmasligi, ichki zo'riqish va hissiyotlarni boshqarish ko'nikmalarining yetarli darajada shakllanmaganligi natijasida yuzaga keladi. Shu sababli bu muammoni faqat xulqiy emas, balki psixologik jihatdan ham chuqur tahlil qilish zarur. Agressiv xulq-atvorning asosiy sabablaridan biri oilaviy muhit hisoblanadi.

Oilada doimiy nizolar, ota-onalar o'rtasidagi janjallar yoki bolaga nisbatan befarqlik o'quvchida ichki xavotir va norozilik hissini kuchaytiradi. Ba'zi hollarda esa haddan tashqari qattiq nazorat yoki zo'ravonlik asosidagi tarbiya ham bolada agressiv javob reaksiyalarini shakllantiradi. Bola ko'rgan va yashagan muhitini o'z xulqida takrorlashga moyil bo'ladi. Ikkinchi muhim sabab — tengdoshlar bilan munosabatlardagi muammolar. Sinf jamoasida qabul qilinmaslik, kamsitilish, bullying (zo'ravonlik) holatlari o'quvchida himoyalanih yoki qarshi hujum qilish kabi agressiv reaksiyalarni yuzaga keltiradi. O'smirlar ayniqsa ijtimoiy maqomga juda sezgir bo'lib, o'z o'rnini isbotlash uchun agressiv xulq ko'rsatishi mumkin. Uchinchi omil — ta'lim jarayonidagi stress va muvaffaqiyatsizliklar. Doimiy past baholar, o'qituvchining salbiy munosabati yoki yuqori talablar o'quvchida asabiylashish va ichki zo'riqishni kuchaytiradi. Bu holat ko'pincha hissiyotlarni nazorat qila olmaslik va impulsiv xatti-harakatlar bilan namoyon bo'ladi. Agressiv xulq-atvorning korreksiyasi kompleks yondashuvni talab qiladi. Birinchi navbatda, individual psixologik ishlar muhim hisoblanadi.

Psixolog o'quvchi bilan suhbat olib borib, uning ichki kechinmalarini aniqlaydi, agressivlik sabablarini tushunishga yordam beradi va ijobiy xulq modellarini shakllantiradi. Ikkinchi usul — emotsiyalarni boshqarish treninglari. O'quvchilarga o'z hissiyotlarini anglash, ularni ifoda etish va nazorat qilish usullari o'rgatiladi. Nafas olish mashqlari, relaksatsiya, stressni kamaytirish texnikalari agressiv reaksiyalarni kamaytirishda samarali hisoblanadi. Uchinchi yo'nalish — guruhiiy psixologik mashg'ulotlar. Rol o'yinlari, muammoli vaziyatlarni tahlil qilish va jamoaviy muhokamalar orqali o'quvchilarda empatiya, hamkorlik va ijtimoiy moslashuv ko'nikmalari rivojlantiriladi. Bu esa agressivlikni kamaytirishga yordam beradi. Shuningdek,

pedagogik yondashuv ham muhim ahamiyatga ega. O'qituvchi o'quvchi bilan to'g'ri muloqot o'rnatishi, uni kamsitmasligi va ijobiy rag'batlantirish usullaridan foydalanishi lozim. Ijobiy muhit o'quvchining xulq-atvorini sezilarli darajada yaxshilaydi. Ota-onalar bilan hamkorlik ham korreksiyada muhim o'rin tutadi. Oila va maktab o'rtasidagi mustahkam aloqa o'quvchining xulqini to'g'ri shakllantirishga yordam beradi. Ota-onalarga bolani qo'llab-quvvatlash, uni tinglash va ijobiy tarbiya usullarini qo'llash bo'yicha tavsiyalar beriladi. O'quvchilarda agressiv xulq-atvorni kamaytirish va korreksiya qilish uchun psixologik, pedagogik va oilaviy yondashuvlarning uyg'unligi zarur. To'g'ri tashkil etilgan ishlar orqali o'quvchilarda ijobiy xulq-atvor, emotsional barqarorlik va sog'lom ijtimoiy munosabatlarni shakllantirish mumkin.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, o'quvchilarda agressiv xulq-atvor murakkab psixologik va ijtimoiy muammo bo'lib, uning yuzaga kelishiga oilaviy muhit, tengdoshlar bilan munosabatlar, ta'lim jarayonidagi stress hamda shaxsiy emotsional xususiyatlar kabi bir qator omillar ta'sir ko'rsatadi. Agressiv xulq faqat tashqi ko'rinishdagi muammo emas, balki o'quvchining ichki kechinmalari va psixologik ehtiyojlari bilan ham chambarchas bog'liqdir. Shu bois, bunday xulq-atvorni bartaraf etishda kompleks yondashuv muhim ahamiyatga ega. Maktab psixologi tomonidan olib boriladigan individual va guruhiiy psixologik ishlar, emotsiyalarni boshqarish mashqlari, treninglar hamda pedagogik qo'llab-quvvatlash o'quvchilarda ijobiy xulqni shakllantirishga yordam beradi. Shuningdek, oila va maktab hamkorligi agressiv xulqning oldini olishda eng muhim omillardan biri hisoblanadi. Umuman olganda, agressiv xulq-atvorni to'g'ri va o'z vaqtida korreksiya qilish o'quvchilarning psixologik barqarorligini oshiradi, ularning ijtimoiy moslashuvini yaxshilaydi hamda sog'lom shaxs sifatida rivojlanishiga zamin yaratadi.

FOYDALANILADIGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. G'oziev E.G. Umumiy psixologiya. – Toshkent: O'qituvchi, 2018.
2. Karimova V.M. Psixologiya. – Toshkent: O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti, 2017.
3. Davletshin M.G. Yosh va pedagogik psixologiya. – Toshkent: O'qituvchi, 2016.
4. Nemov R.S. Psixologiya (3 jildlik). – Moskva: VLADOS, 2015.
5. Vygotkiy L.S. Shaxs va uning rivojlanishi psixologiyasi. – Moskva, 2014

